

‘महाविद्यालयीन स्तरावर मराठी विषयाशी संबंधित आव्हाने आणि प्रयोग.’

प्रा. संगीता देशमुख
सेंट मीराज् कॉलेज, पुणे

प्रस्तावना :

महाविद्यालयीन स्तरावर मराठी विषयाचे अध्यापन करतांना स्वानुभवातून आलेल्या नोंदी, जाणवलेल्या समस्या आणि त्यावर प्रत्यक्ष केलेली उपाययोजना याचा आढावा प्रस्तुत शोधनिबंधामध्ये घेतलेला आहे.

आज शिक्षकाच्या कामाचे स्वरूप बदलले आहे, जबाबदाऱ्या वाढल्या आहेत. विद्यार्थी व पालकांच्या अपेक्षा आणि दृष्टिकोनात बदल झाला आहे. या पार्श्वभूमीवर ठराविक साचेबंद अध्यापन पुढे नसून शिक्षणाच्या क्षेत्रातील विविध आव्हाने लक्षात घेता प्रयोगशिलता, नाविन्यता व कृतीसंशोधनाची गरज आहे. अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेत शिक्षकास स्वतः वैयक्तिक पातळीवर जाणवणाऱ्या समस्यांचे विश्लेषण करण्याचा तसेच त्यावर उपाययोजना करतांना आलेल्या अनुभवांचे विश्लेषण करण्याच्या दृष्टीने प्रस्तुत शोधनिबंधाचे प्रयोजन आहे.

गरज आणि महत्त्व :

“अमृतातेहि पैजा जिंके” अशा शब्दांत गौरविलेल्या मराठी भाषेविषयी आज कमालीची अनास्था दिसून येते. शालेय स्तरावर अनिवार्य असलेल्या मराठी विषयाला इयत्ता दहावीनंतर विद्यार्थी विकल्प

शोधतात. याची कारणे

शोधण्याच्या गरजेतून प्रस्तुत शोधनिबंध लेखनाची गरज जाणवली.

महाविद्यालयीन स्तरावर मराठी विषयाकडे येणारा मर्यादित विद्यार्थी वर्ग, मराठीचे तास बुडविण्याची, वर्गातील आंतरक्रियेत सहभागास ना-मर्जी दाखविण्याची वृत्ती, भाषिक कौशल्यांचा अपुरा विकास, इंग्रजीच्या प्राबल्यामुळे मातृभाषेला – मराठीला महत्त्व न देता न्यूनगंड बाळगणे या समस्यांची उत्तरे शोधण्याच्या दृष्टीने हा शोधनिबंध प्रस्तुत करण्याची गरज अधोरेखित होते.

परिवर्तन हे मानवाचे एक व्यवच्छेदक लक्षण आहे; तर शिक्षण हे सामाजिक परिवर्तनाचे महत्त्वाचे साधन आहे. गतिमान, परिवर्तनशील समाजासाठी, समाजाच्या प्रगतीसाठी शिक्षणाशिवाय तरणोपाय नाही. म्हणूनच विधायक सामाजिक परिवर्तनासाठी शिक्षण व जीवन यांच्यात मेळ घालणे गरजेचे आहे.

विद्यार्थ्यांचा परिपूर्ण विकास करणे हे उद्दिष्ट साधण्यासाठी शिक्षणाच्या क्षेत्रात येणाऱ्या अडसरंचा धाडोळ घेणे व उपचारात्मक उपाययोजनांची अंमलबजावणी करणे या दृष्टीनेही प्रस्तुत शोधनिबंधाचे महत्त्व अधोरेखित होते.

महाविद्यालयीन स्तरावर मराठी विषयाशी संबंधित आव्हाने :

- (१) मराठी हा वैकल्पिक विषय असल्याने तो निवडण्याकडे विद्यार्थ्यांचा कल नाही.
- (२) महाविद्यालयीन स्तरावर आवश्यक असलेल्या लेखन, भाषण या भाषिक कौशल्यांचा अपूरा विकास.
- (३) सखोल, परिपूर्ण अभ्यासाऐवजी गार्ड, रेडिमेड नोट्स, वरवर – अपुऱ्या अभ्यासाचा पायंडा. तास बुडविण्याकडे कल.
- (४) अवांतर वाचन, पाठांतर संस्कृतीचा लोप, भाषेचे शुद्ध स्वरूप हरवत चालले आहे.
- (५) वर्गातील आंतरक्रियेबाबत, अभ्यासेतर उपक्रमात सहभागाबाबत घोर निराशा, आत्मविश्वासाचा अभाव.
- (६) मराठीचा – मातृभाषेचा स्वाभिमान हरवत चाललाय. (७)

मराठी विषयांत करिअरची संधी कमी असा गैरसमज.

संबंधित आव्हाने पेलण्याच्या दृष्टीने करता येण्याजोगे प्रयोग :

- (१) अध्यापनात नाविन्य, वैविध्यता, उपक्रमशिलता व प्रयोगशीलता आणण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न. (२) परीक्षा पद्धतीत बदल, स्वायत्तता, लेखन आणि भाषण अशा दोन्ही भाषिक कौशल्यांचे मूल्यमापन, ग्रंथालय तास.
- (३) शैक्षणिक स्वायत्तता. स्वरचित अभ्यासक्रम. उदा. आत्मचरित्र संकलन.
- (४) उपजत कलागुणांना वाव देण्यासाठी, सर्जनशीलतेचा विकास करण्यासाठी विविध स्पर्धांचे आयोजन.
- (५) इंग्रजी माध्यम आणि मराठी माध्यम अशा दोन्ही माध्यमांच्या विद्यार्थ्यांना एकत्र आणण्याचे प्रयत्न.
- (६) मराठी भाषा दिवस मोठ्या प्रमाणावर साजरा करणे.
- (७) शैक्षणिक स्हल, पुस्तक प्रदर्शन, चित्रपट, नाटक, प्रदर्शन. (८)
भाषा मंडळाची स्थापना, भाषा प्रयोगशाळा सुविधा.
- (९) कार्यशाळा, कृतीसत्र, चर्चासत्र, तज्ज्ञांची व्याख्याने इत्यादींचे आयोजन.
- (१०) कॉलेज सॅन्च्युरीच्या निमित्ताने सर्व विषयांच्या, दोन्ही माध्यमांच्या विद्यार्थ्यांपर्यंत मराठी साहित्याच्या क्षेत्रातील उत्तमोत्तम आशय एकत्रितपणे पोहचविण्याचा प्रयत्न.

संदर्भ सूची :

National Seminar on Innovations In Education For Knowledge Society

- (१) अकोलकर, ग. वि. आणि पाटणकर, ना. वि. (१९७०), मराठीचे अध्यापन, सातवी आवृत्ती, व्हीनर प्रकाशन, पुणे.
- (२) पाटणकर, ना. वि. आणि पाटील, लीला. (१९७९). मराठीचे अध्ययन-अध्यापन, प्रथमावृत्ती, व्हीनर प्रकाशन, पुणे.
- (३) धोंगडे, दिलीप आणि इतर. (२००७), भाषा, संप्रेषण व सर्जनशीलता विकास प्रथम प्रकाशन, नाशिक, य.च.म.मु.वि.
- (४) घोरमोडे, के. के. (२००८), मराठी अध्यापन पद्धती. प्रथमावृत्ती, विद्या प्रकाशन, नागपूर. (५) शिक्षण संक्रमण. (जानेवारी, २००९). म.रा.मा. व उ.मा. शिक्षण मंडळ, पुणे.